

جای گاه جاذبه های یادمانی و تاریخی استان گلستان در جذب توریست

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۹/۱/۱۶

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۱۲/۲

اکبر شربتی* (دانشجوی دوره دکترای جغرافیای اقتصادی (تاجیکستان))

چکیده

رشد روز افزون و سهم فزاینده توریسم در اقتصاد جهانی هر روز چرخه‌ای تازه بر سازو کار بنیادین این صنعت می‌افزاید تا جایی که صنعت توریسم خود تبدیل به نمونه‌ای از دهکده جهانی می‌شود. بنابراین توسعه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در بسیاری از ابعاد با فعالیت‌های مرتبط به امور جهان‌گردی گره خورده است یکی از جاذبه‌های بسیار مهم که مورد توجه اغلب مردم دنیا است جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی است که این جاذبه‌ها معرف فرهنگ خاص همان کشور و دارای ارزش‌های درخور توجه آن سرزمین و ویژگی‌های مردم همان مرز و بوم است. سرزمین پهناور ایران با طبیعت رنگارنگ و استثنایی خود و هم‌چنین با فرهنگ و تمدن باستانی آن ریشه در تاریخ کهن سال این مرز و بوم دارد و نیز با آثار باستانی بسیار زیادی که در جای‌جای این کشور قرار گرفته، آن را در ردیف یکی از ده کشور نخست جهان به لحاظ جای‌گاه تاریخی و فرهنگی قرار داده است. استان گلستان به عنوان بخشی از سرزمین پهناور ایران زمین به لحاظ تاریخی، دارای سابقه‌ای درخشان و از نظر دارا بودن عرصه تاریخی و یادمانی بسیار غنی است. تاریخ بسیار کهن استان گلستان و قرار گرفتن در مسیر راه ارتباطی بین شرق و غرب کشور باعث گردیده تا یکی از کانون‌های مهم تاریخی کشور ایران مطرح باشد. آثار و نشانه‌های متنوع و مختلفی که از سیر تکوینی فرهنگ و تمدن بشری به جای مانده می‌توانند به عنوان جاذبه‌های توریستی مورد استفاده قرار گیرند. تپه‌ها، قلعه‌ها، مساجد زیبا، زیارتگاه‌ها، برج‌ها، کانون‌های شهری و روستایی تاریخی، کاخ‌ها، پل‌ها، معابر و گذرگاه‌های تاریخی، امام‌زاده‌ها و آرامگاه‌ها، دیوار دفاعی و آداب و رسوم و... گوشه‌هایی از جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی استان گلستان است که در صورت سرمایه‌گذاری مناسب و به‌کارگیری شیوه‌های نوین تبلیغات می‌تواند نقش چشم‌گیری در جذب توریست داخلی و خارجی داشته باشد.

واژه‌های کلیدی

توریسم، استان گلستان، قلعه، تپه، برج‌ها

* نویسنده رابط akbar.sharbati@yahoo.com

مقدمه

قلمرو طبیعی- تاریخی ایران زمین، در زمره ی کانون های اولیه ی پیدایش تمدن محسوب می شود. در نواحی مختلف این سرزمین پهناور، اقوام گوناگونی می زیسته اند، که نحوه ی زیست، ذوق و خلاقیت آنان در پاسخ به نیازهای مادی و معنوی زندگی، آثار و یادمان های تاریخی و فرهنگی ویژه ای را بوجود آورده و به یادگار گذاشته است. آثاری که امروزه به دلایل متعدد و از دیدگاه های مختلفی دارای ارزش هستند. این آثار را اگر چه نیاکان ما ساخته و با آنها زندگی کرده اند، ولی تنها به مردم ایران تعلق ندارند. بلکه به عنوان بخشی از میراث تاریخی جامعه بشری تلقی می شوند. بر اساس دیدگاه های برنامه ریزی توسعه ی پایدار، یادمان ها و ثروت های تاریخی تنها به عنوان میراث قلمداد نمی شوند، بلکه بهره برداری از آنها در فعالیت های اقتصادی و در امر جهان گردی دارای ارزش های کم نظیری است. از دیدگاهی دیگر و بر اساس تجارب ارزشمند جهانی، یکی از مناسب ترین روش های حفظ و نگهداری میراث تاریخی، حفظ و احیای کاربری گذشته ی آن ها است. در غیر این صورت می توان استفاده دیگری از آنها به عمل آورد و این آثار را با کاربردهای جدید تطبیق داد. استان گلستان با مرکزیت شهرستان گرگان از استان های شمالی ایران است که در محدوده ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۷ دقیقه عرضی شمالی و ۵۳ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۶ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. بخش های شمالی استان از سطح دریای آزاد پایین تر قرار دارد و هرچه به سمت شرق و جنوب پیش می رویم به ارتفاع آن افزوده می شود. تنوع اقلیمی استان به دلیل شرایط جغرافیایی و طبیعی قابل توجه بوده، به طوری که نواحی جنوبی از آب و هوای کوهستانی، نواحی مرکزی و جنوب غربی از آب و هوای معتدل مدیترانه ای و نواحی شمالی از آب و هوای نیمه خشک و خشک برخوردار است. میزان بارندگی سالانه آن ۲۵۰ تا ۷۰۰ میلی متر و در مجموع رطوبت هوا و بارندگی آن از استان های مازندران و گیلان کمتر است. مطابق سرشماری عمومی نفوس مسکن سال ۱۳۸۵، جمعیت استان ۱۶۱۷۰۸۷ نفر، تعداد کل خانوار معادل ۳۸۰۲۴۴، نسبت جمعیت شهری و روستایی به کل جمعیت استان به ترتیب ۴۹/۲ و ۵۰/۸ درصد، نسبت جنسی مرد وزن ۹۹ می باشد. جمعیت استان جوان بوده و بالاترین درصد جمعیت مربوط به رده سنی ۱۵ الی ۲۴ ساله است. استان گلستان به دلیل دارا بودن آثار و بناهای یادمانی و تاریخی از قبیل تپه، قلعه، برج، پل، کاروانسرا، دیوار دفاعی، مساجد کهن، کانون شهری و روستایی تاریخی، معابر و گذرگاه تاریخی دارای قابلیت های فراوان توریستی است که می تواند به عنوان یکی

از قطب های توریستی کشور مورد توجه قرار گیرد. بنابراین شناخت پتانسیل ها و توانایی های بالقوه استان در زمینه جذب و جلب توریسم از ضروریات اساسی محسوب می گردد.

اهداف تحقیق

- معرفی جاذبه های یادمانی و تاریخی استان گلستان به عنوان یک قطب توریستی در شمال کشور
- مشخص نمودن نقش توریسم در توسعه و شکوفایی اقتصادی استان
- مشخص نمودن وضعیت جاذبه های یادمانی و تاریخی استان باهدف جذب و جلب بیش تر توریست (داخلی و خارجی)
- هدایت توریست ها به بازدید از جاذبه های یادمانی و تاریخی (با هدف کاهش فشار بازدید بر جاذبه های طبیعی)

روش تحقیق

شیوه ی کار در این تحقیق مبتنی بر روش های کتابخانه ای، اسنادی و بررسی های میدانی است (بیش ترین قسمت کار در این روش صورت گرفته است).

۱- موقعیت جغرافیایی و تاریخی استان گلستان

استان گلستان با وسعت حدود ۲۰۴۳۷/۲ کیلومتر معادل ۱/۳ درصد کل مساحت کشور با مرکزیت شهرستان گرگان، از استان های شمالی ایران است. این استان از شمال به جمهوری ترکمنستان، از غرب به استان مازندران و دریای خزر، از جنوب به استان سمنان و از شرق به استان خراسان شمالی منتهی می شود. این استان دارای سیزده شهرستان و اقوام مختلفی هم چون فارس، ترکمن، سیستانی، بلوچ، قزاق، ترک و مازندرانی در آن زندگی می کنند. (سازمان ایرانگردی و جهان گردی، ۱۳۸۷) مطابق سرشماری عمومی نفوس مسکن سال ۱۳۸۵، جمعیت استان ۱۶۱۷۰۸۷ نفر بوده است. استان گلستان بزرگ ترین و آبادترین سرزمین در شمال ایران، در سده های اولیه اسلامی و قبل از آن بوده است. (معطوفی، اسدالله، ۱۳۷۴) سابقه ی تمدن آن باتوجه به کاوش های باستانی، به حدود شش هزار سال قبل بر می گردد و در حقیقت یکی از قدیمی ترین ایالت های ایران و مرکز عمده شکل گیری تمدن آریایی، در شمال ایران بوده است. تاکنون تعداد ۱۱۰۰ اثر و یادمان تاریخی شامل

قلعه ها، تپه ها، معابرو گذرگاه ، امام زاده، مساجد کهن و قدیمی، منازل و عمارت قدیمی، برج ها و ... در قلمر استان گلستان شناسایی و کم و بیش مورد مطالعه قرار گرفته است (مدیریت میراث فرهنگی استان ، ۱۳۸۰). آثاری که در تورنگ تپه گرگان کشف شده قدمت سکونت مردم این منطقه را به هزاره های سوم و چهارم پیش از میلاد می رساند.

۲- بنا ها و ابنیه های تاریخی

یادمان های باستانی به شکل تپه، تل ، هر یک از آن ها نشانگر رفتارهای فرهنگی و شیوه های زندگی پیشینیان ما و تمدن آنها است. اهمیت هر یک از یادمان ها، به چگونگی درک جنبه های گوناگون رفتار نیاکان ما در گذشته بستگی دارد. با بررسی ها و مطالعه یادمان های باستانی و تاریخی، می توان مراحل مختلف زندگی مردم هر منطقه را شناخت و درک کرد ، زیرا مرحله ای از پیش رفت فرهنگی اقوام مختلف ایرانی را به نمایش می گذارد. در استان گلستان تپه های باستانی زیادی وجود دارد که شماری از آنها شناسایی شده و برخی از آنها دارای قدمت دو هزار ساله هستند. بسیاری از آن ها با آثار بدست آمده در آن ، قدمت بیش از پنج هزار سال دارند و اکثر تپه ها در مجاورت و در مسیر دیوار دفاعی گرگان ، واقع شده اند.

۲-۱- تورنگ تپه

در فاصله ۲۲ کیلومتری شمال شرقی گرگان و در مجاورت روستایی به همین نام و در کنار استخر آبی واقع است. تورنگ تپه از تپه های تاریخی استان گلستان بوده که شهرت جهانی دارد و توجه بسیاری از باستان شناسان دنیا را به خود جلب کرده است. قدمت آن به استناد گزارش ها و نتایج بررسی ها و کاوش های علمی باستان شناسان خارجی به هزاره سوم پیش از میلاد یعنی پنج هزار سال پیش بر می گردد. آثار بدست آمده از این تپه تاریخی بنا به اظهار باستان شناسان، گواه سکونت انسان عصر پیش از آریایی ها در آنجاست. شباهت هایی که بین آثار بدست آمده از این تپه ، با آثار تپه حصار دامغان ، جزیره کرت واقع در دریای اژه و غیره نشان گر ارتباط اقوام و تاثیر پذیری و تاثیر گذاری هنر آنان بر یکدیگر است. مجسمه های کوچک گل با نقش مردان و زنان در این تپه با اشیایی مکشوفه در جزیره کرت که متعلق به هزاره دوم پیش از میلاد است ، شباهت زیادی دارد. این تپه ظرفیت و توان بالقوه زیادی برای جلب و جذب جهان گردان به آثار تاریخی را دارد. (مداح ، سیدکاظم ، ۱۳۷۲)

۲-۲- قره شیخ تپه

این تپه در حدود ۲ کیلومتری جنوب غربی روستای قره فوزی در شمال رودخانه گرگان رود واقع شده است. طول این تپه ۲۲۰ متر و عرض آن ۱۷۰ متر بوده است. ظاهراً این تپه باستانی روی تپه ماهورهای طبیعی بوجود آمده که در چندین دوره تاریخی سکونت گاه انسان بوده است. بقایای آثار معماری (قطعات سفال و سنگ) به صورت پراکنده بر روی تپه دیده می شود. بنظر می رسد این تپه اهمیت نظامی داشته است. سفال های مکشوفه از این تپه بیش تر لعاب دار و منقوش بوده و به ندرت قرمز ساده و خاکستری داغدار است. قدمت تپه را از هزاره اول قبل از میلاد تا قرن ۲ و ۳ هجری می دانند.

۲-۳- آبادان تپه ۱

در ۲۱ کیلومتری شمال شهر گنبد کاووس و در جنوب روستای آبادان تپه واقع شده است. این تپه دایره ای شکل و به قطر تقریبی ۲۰۰ متر و ارتفاع ۱۴ متر بوده که اطراف آن تا شعاع حدود ۴۰۰ متری تپه های کوچک تر قرار گرفته اند، به طوری که این تپه در مرکز آنها قرار داشته است. سفال های بدست آمده از روی تپه بیش تر قرمز ساده و خاکستری ساده می باشد که قدمت تپه را تا اواخر هزاره اول و اوایل هزاره ی دوم ق.م می رساند. این تپه در سه جهت شرق، غرب و شمال به روستای آبادان تپه محدود است. به طوری که خانه های روستایی در حاشیه ی تپه احداث گردیده اند.

۲-۳- سایر تپه های مهم استان گلستان

شاه تپه، ملک علی تپه، نار تپه، شور تپه، تپه سفید دار، نرگس تپه، تپه ملک محمد، ارشه قلی تپه، گل تپه، تاق تپه، قلا تپه، جن تپه، ازدار تپه، بزغاله تپه، گرگ تپه، گمیش تپه، سولی تپه و آبادان تپه ۲ و ...

۳- قلعه ها

۳-۱- قلعه تاق

این قلعه در جنوب شرقی روستای بالاجاده (سورم سرا) و در جنوب قلعه شاه نشین واقع شده و از اهمیت ویژه ای برخوردار است. پس از خرابی گوژان شهر (گبران شهر) در جنوب شرقی شهر کردکوی در حوالی روستای بالاجاده، مردم این ناحیه در قلعه تاق ساکن شدند. این منطقه از سه طرف به رشته کوه های طبیعی محدود است. قلعه تاق بر بلندای ارتفاعات جنوبی تاق بند قرار گرفته

و از سنگ و ساروج ساخته شده است. قلعه تاق و آبادی تاق بند(بالاجاده قدیم) به دست مردان با غیرت ، در دوره ای حساس ، بخصوص زمانی که مردم منطقه از دادن خراج، سرباز زده بودند، جهت پایداری و مقاومت ساخته شد.

۳-۲- قلعه ماران

یکی از نقاط دیدنی و با شکوه استان گلستان، قلعه ماران است که در ۱۲ کیلومتری جنوب رامیان و بین شهر های رامیان و علی آباد کتول قرار دارد . این قلعه ، دارای چشم اندازهای جالب و زیبا است. در بالای آن چشمه آبی وجود دارد . در گذشته این قلعه، به دلیل موقعیت مناسب، دژی محکم برای پناه گرفتن بود. از جمله آثار آن زمان، چاه های گندم است که اکنون به صورت ذغال درآمده است. طبیعت اطراف این قلعه از غنای طبیعی جالبی برخوردار می باشد.

۳-۳- سایر قلعه های مهم استان گلستان

گبری قلعه، قلعه جیق، قلعه مسنجیق، قلعه تخت سلیمان، کلاری، قلعه خندان، قلعه چکل شاه پسند، قدیم قلعه و قلعه شاه نشین و...

۴- مساجد کهن و تاریخی

مساجد مهم ترین بناهای مذهبی هر شهر و روستا بوده اند که اغلب در مراکز شهرها، نزدیک بازار ها و محدوده دارالحکومه ساخته شده اند. در این منطقه ، در طول زمان، مساجدی با طرح های گوناگون و تزئینات مختلف و نقشه های متنوع احداث شده اند که از این میان می توان به مسجد جامع گرگان و مسجد کریم ایشان اشاره کرد. بر پایه استانداردها و معیارهای ارائه شده سازمان میراث فرهنگی کشور، در استان گلستان سه مسجد کهن قدیمی دارای آثار و ارزش های تاریخی و مذهبی است.

۴-۱- مسجد جامع گرگان

مسجد جامع در جنب بازار اصلی شهر (نعلبندان) واقع شده است. بانی آن را از قول سالخوردگان استرآبادی از اهل تسنن و از ترکمن های طایفه ایمر معرفی کرده اند. این مسجد در عرصه درخشان معماری ایران، یعنی دوره سلجوقیان احداث شده، فقط مناره آجری آن که دارای کتیبه ای به خط کوفی است، باقی مانده است. منبر چوبی مسجد هشت پله دارد که در آن مثبت کاری شده و با قاب شیشه ای پوشانده شده است. این منبر دارای دو کتیبه می باشد که تاریخ های ۱۰۱۸ و ۱۱۵۸ هجری - قمری بر آن نوشته شده است. مسجد جامع دارای صحن بزرگ با ایوانی بلند است. محراب شبستان اصلی که گنبد بلندی نیز بالای آن دیده می شود، بر خلاف سنت شیعه رو به سوی شرق است که خود گواه بر این بوده که مسجد در ابتدا برای اهل سنت ساخته شده است. در ورودی مسجد از لحاظ مثبت کاری بی نظیر است. در چهارچوب دروازه، کتیبه هایی به خط کوفی دیده می شود. مناره مسجد جامع کم ارتفاع بوده، و این هم به سبب رطوبت هوای این منطقه است که مناره ها را در این نواحی کم ارتفاع می ساختند.

۴-۲- مدرسه و مسجد کریم ایشان

این بنا، در شرق شهر کلاله، در روستای کریم ایشان و در مسیر جاده کلاله به مراوه تپه واقع شده و از آثار دوره قاجار است. ساختمان آجری مسجد که عاری از هرگونه تزئین می باشد، به نقشه مربع - مستطیل بنا شده است. این مسجد شامل یک شبستان با سر در ورودی در سمت جنوبی می باشد که سقف آن به وسیله چهار گنبد پوشش یافته است. مدرسه کریم ایشان نیز با آجر بنا شده که نمای خارجی سر در ورودی آن با کاشی تزئین گردیده است. در قسمت فوقانی سردر، اتاق کوچکی است که به وسیله پنجره هایی از جهات شرقی و غربی، به محوطه مسجد و مدرسه چشم انداز دارد. نمای خارجی و اضلاع طرفین سر در را اتاق نماهای آجری می پوشاند. دروازه ورودی مدرسه که فاقد ظرافت هنری است، حاوی یک بیت شعر است که تاریخ ساخت این مسجد را روشن می کند. (فائمی، رمضانعلی، ۱۳۷۹). حیاط مدرسه چهار ضلعی است که در یکی از اضلاع آن حجره هایی ساخته شده است. در زوایای اضلاع خارجی مدرسه، برج های آجری نیم دایره با آثار مناره های آجری بیچشم می خورد. به طور کلی ساختمان مسجد و مدرسه کریم ایشان، از استحکام قابل

توجهی برخوردار بوده است. ولی بر اثر مرور زمان و به ویژه زلزله سال ۱۳۸۴ خورشیدی صدمه فراوان دیده است.

۳-۴- مسجد گلشن

این مسجد در جنب بازار اصلی و دائمی شهر گرگان واقع شده است. ساخت آن در عصر سلجوقیان بوده و دارای مناره ای است که روی آن کتیبه ای به خط کوفی است. زمین مسجد ۱۶۰۰ متر مربع بوده و بر روی دیواره های ایوان غربی سنگ نبشته های زیادی نصب گردیده است.

۵- کانون های شهری و روستایی تاریخی

۱-۵ شهر باستانی تمیشه

این کانون در غرب شهر کردکوی بوده، که در خرابه های آن روستایی تحت عنوان سرکلاته خراب شهر احداث گردیده است. این شهر به دلیل داشتن دیوار دفاعی و خندق معروف آن، مرکز مهم مقاومت در برابر هجوم دشمنان این منطقه محسوب می شده و از اهمیت خاصی برخوردار بود. تمیشه قبل از حمله مغولان به گرگان و طبرستان شهری بزرگ و آباد بود. بر طبق قراین تاریخی، قدمت این شهر به دوران انوشیروان ساسانی می رسد، ولی اسفندیار در تاریخ خود بنای شهر تمیشه را به فریدون منتسب می کند. در حفاری سال ۱۹۶۴ میلادی مشخص گردید که دیوار تمیشه از جنگل تا دریا (شمال-جنوب) ادامه داشت و با آجر های بزرگ ساخته شده و شامل برج های مدوری بود که شباهت زیادی به برج های قلعه ساسانی تورنگ تپه گرگان داشت. به علاوه سفال های بدون لعاب به دست آمده نیز تعلق این منطقه را به دوره ساسانی تایید می کند.

۲-۵ خرابه های گرگان قدیم (شهر جرجان)

گرگان از شهرهای مهم و تاریخی ایران است که در طول تاریخ، اسامی گوناگونی به خود گرفته است. ورکان، هیرکان و گرگان، از معروف ترین اسامی آن بوده اند. این شهر پس از ورود اعراب به ایران، جرجان نام گرفت و قرن ها مهد تمدن و فرهنگ و دانش بوده است. شهر گرگان قدیم مرکز ایالتی به همین نام بود. گرگان قدیم در حملات مغول ویران شد و پس از تهاجمات تیمور، تنها اسمی از آن باقی ماند. این شهر از دو قسمت تشکیل شده بود، بخشی از آن بکرآباد و

بخشی شهرستان نام داشت. امروزه باستان شناسان آثار گران قدری از خرابه های گرگان قدیم پیدا کرده اند که عظمت هنر و درجه تمدن، فرهنگ، معماری و شهرسازی مردم آن دوره را می رساند. قرن ها بعد شهر گنبد کاووس کنونی در کنار آن ساخته شد و توسعه پیدا کرد. یکی دیگر از شهر های مهم گرگان، استر آباد بود که در غرب آن واقع بود، در سال ۱۳۱۶ خورشیدی به دنبال تغییر اسامی برخی شهرها، نام گرگان به خود گرفت و اکنون این گرگان (استرآباد قدیم) مرکز استان گلستان می باشد. گرگان چندی عرصه تاخت و تاز علویان زیدی مذهب بود و مدت ها مرکز حکومت زیاریان بوده و مهم ترین اثر تاریخی این سرزمین، برج قابوس، یادگار آن دوره است.

دو رشته حصار که در وسط آن خندقی قرار داشت شهر را محصور کرده بود. مصالح حصار شهر، آجر و سنگ به ابعاد $۲۵ \times ۲۵ \times ۵$ سانتی متر بوده است، ارگ شهر در قسمت مرکزی به صورت شش ضلعی در بلند ترین نقطه قرار داشت، خیابان های شهر شبکه بندی و از شمال به جنوب و شرق به غرب کشیده شده بودند. از آثار عصر ساسانی در خرابه های گرگان قدیم یک تالار رستوران دار و کوره های آهن گری است. از آثار دوران سلجوقیان و ایلخانیان، خانه های شهرداری با گچ و آجر تزئین و بیش تر منازل دارای چاه آب بودند. از آثاری که به وضوح در گرگان قدیم یافت می شد ظروف شیشه ای و سفالی می باشد. خرابه های این شهر در کنار گنبد کاووس کنونی واقع است (مشکوتی، نصرت الله، ۱۳۴۵).

۳-۵- دشت حلقه

شهر باستانی دشت حلقه، در ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی شهر گنبد واقع شده است. این شهر به صورت هشت ضلعی نامنظم است که اندازه این اضلاع از ۲۳۸ متر تا ارتفاع ۱۶۷۷ متر متغیر است. دو دیوار، شهر را محصور می نمود که دیوار داخلی چهار متر و دیوار خارجی $۶/۷۵$ متر ارتفاع داشته است خندقی هم در فاصله دو دیوار کنده شده که ۵۳ متر عرض دارد و در بعضی قسمت ها به ۶۰ متر می رسد. پیرامون این شهر باستانی ۷ کیلومتر و مساحت آن ۳۳۸ هکتار است. در قسمت جنوب شرق شهر تپه ای به ارتفاع ۲۰ متر و به مساحت ۳ هکتار و پیرامون آن ۸۲۴ متر وجود دارد که به احتمال قوی دژ شهر بر روی این تپه بنا شده است. تپه ای که دژ شهر بر روی آن واقع شده مربوط به پیش از تاریخ است. در کاوش های باستانی، سفال لعاب دار رنگارنگ قرون هفتم و هشتم هجری

و در قسمت پایین تر، سفال های دوره ساسانی به دست آمده است. تپه ای که شهر بر روی آن واقع شده مربوط به پیش از تاریخ است .

۶- جاده شاه عباسی

در دوره سلسله صفوی به دستور شاه عباس، جاده ای سنگ فرش از استان مازندران به استان گیلان و اصفهان ساخته شد که در اثر گذشت زمان بخش اعظم این جاده از بین رفته است. در استان گلستان در جنوب شهرستان بندرگز، کردکوی و بخشی از شهرستان گرگان بقایای این جاده مشهود است. جاده با سنگ، گچ، آهک و آجر ساخته شده و در بین راه چندین پل نیز احداث شده و سطح جاده را نسبت به اراضی حاشیه بالا آوردند. در دوطرف جاده نهر کنندند تا آب در جاده نیافتد . این جاده در حدود ۵۰۰ کیلومتر طول و ۳۰/۴۸ متر عرض داشت.

۷- پل آق قلا

پل آق قلا در شهر آق قلا، در شمال گرگان واقع است. قدمت آن به دوره صفویه می رسد و در گذشته ای نه چندان دور تنها پلی بود که ارتباط دو طرف گرگان رود را در این منطقه برقرار می کرد . در عصر قاجار، در محل پل، قلعه نظامی مهم و معتبری نیز احداث گردید که پل در داخل و محوطه قلعه قرار گرفت. در مدخل پل دروازه هایی احداث گردیده که برای کنترل ورود و خروج مورد استفاده قرار می گرفت . در حقیقت این قلعه و پل سد محکمی برای جلوگیری از هجوم و یورش قبایل صحرانشین بوده است. ولی سال هاست قلعه ویران شده و به جای آن شهر آق قلا بنا شده و پل در وسط شهر قرار گرفته است. پل آق قلا از پل های قدیمی ایران است. اکثر منابع ساخت این پل را به دوره صفوی، اما در بعضی از منابع به قرن نهم هجری نسبت می دهند . این پل با شماره ثبت ۹۱۹ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است .

۸- دیوار دفاعی گرگان

یکی از معروف ترین آثار تاریخی استان گلستان دیوار دفاعی گرگان می باشد که به نام های سد اسکندر، سد انوشیروان، سد فیروز، قزل آلان(مار سرخ) در طی دوره های مختلف شهرت یافته است. دیوار دفاعی گرگان، از شرق دریای خزر در ناحیه گمیشان شروع و پس از گذر از شمال آق قلا

و گنبد کاووس به طرف شرق ادامه داشته و در کوه های پیش کمر محو می گردد. طول دیوار حدود ۱۵۵ کیلومتر است. مسیر دیوار از طرف شرق، به موازات گرگان رود پیش رفته و از محوطه های باستانی مهمی که در قسمت شمالی دیوار واقع شده اند می گذرد. دیوار دفاعی در قسمت میانی، از شمال شهر جرجان قدیم یا گنبد کاووس کنونی، عبور کرده و پس از عبور از نقاط باستانی مهم به طرف غرب ادامه پیدا می کند. دیوار دفاعی از محوطه بی بی شیروان به سمت جنوب تغییر مسیر داده و پس از گذشتن از قلعه های معروف از شمال شهر آق قلا گذشته و از محدوده شهر گمیشان عبور کرده و به دریای خزر می رسد. در نزدیکی دریا به سبب تغییرات آب سطح دریا، مسیر آن به درستی معلوم نیست. در حال حاضر دیوار در فواصل و مسیر های مختلف بین ۲ تا ۵ متر ارتفاع و حدود ۱۰ متر عرض دارد. جهان گردان اروپایی در قرون ۱۶ تا ۱۷ میلادی نام آن را اسکندر نامیدند. در قرون اخیر اسمیت smiat، با بررسی هوایی که در این منطقه انجام داد طول آن را ۱۷۰ کیلومتر و زمان احداث آن را بین حمله اسکندر و اوایل اسلام دانست. رابینو نیز در کتاب مازندران و استر آباد آن را بنای اسکندر می داند، که در دوران انوشیروان تجدید بنا گردید. پروفیسور آرنه arne سوئدی، تاریخ بنای آن را زمان ساسانیان می داند در حین کاوش های دیوار دفاعی، اشیایی همچون سفال، شیشه، و فلز بدست آمده که سفال آن از اهمیت بیش تری برخوردار است. (مهندسین مشاور هامون، ۱۳۸۲). در حال حاضر به صورت یک رشته تپه کوتاه و ممتد در منطقه خود نمایی می کند و شاید خاک و ماسه به صورت پوششی، مانع تخریب و انهدام کامل دیوار شده است. به هر حال دیوار دفاعی گرگان، یکی از آثار تاریخی مهم و با ارزش بوده که بازدید آن برای هر بیننده، بسیار جالب و عبرت آموز می باشد. زیرا نمایان گر گوشه ای از تاریخ پر فراز و نشیب سرزمین پهناور کشور ایران و بیان گر اراده و تلاش نیاکان ما در حفظ و نگهداری سرزمین خود در مقابل دشمنان متجاوز می باشد.

۹- برج قابوس

یکی از بی نظیر ترین یادمان های برجسته معماری ایران در دوره اسلامی، گنبد قابوس بن وشمگیر است که در شمال شهر گنبد کاووس و در ۳ کیلومتری بازمانده شهر قدیم جرجان، قرار دارد و از نظر هنر معماری و تاریخی یادگار بس ارزنده از دوران آبادی و شوکت سرزمین جرجان و دودمان آل زیاد است. اثر مذکور بر فراز تپه بزرگ مصنوعی (ارتفاع تپه ۱۵ متر) در سال ۳۹۷ هجری قمری به دستور شمس المعالی قابوس بن وشمگیر ساخته شده، به ظاهر جسد قابوس با تابوت

شیشه ای در آن نهاده شده است. روزنه کوچک در سمت شرق برای ورود و خروج کارگران و مصالح تعبیه شده است. (مدیریت میراث فرهنگی استان، ۱۳۷۹)

بلندی این برج از روی تپه ۵۱ متر بوده که ارتفاع حقیقی آن نیست، زیرا ارتفاع واقعی آن را باید از سطح زمینی که روی آن ساخته شده، اندازه گرفت. برج قابوس به دلیل موقعیت ویژه خود در شهر گنبد کاووس، علاوه بر این که تفرج گاهی دائمی برای ساکنین شهر گنبد و روستاهای اطراف آن است، همه ساله علاقه مندان زیادی برای سیاحت و بازدید از دیگر استان ها و خارج از کشور ره سپار این دیار می شوند.

۱۰- برج رادکان

در میان رشته کوه های البرز، در جنوب شهرستان کردکوی و در دو کیلومتری شرق روستای رادکان برجی با گنبد مخروطی دیده می شود که به رادکان معروف است. این برج در محل، قلعه گبری نامیده می شود. ارتفاع برج ۳۵ متر و ساختمان بنا مدفن یکی از اسپهبدان خاندان باوند طبرستان است. در زیر مخروط برج دو ردیف کتیبه به زبان پهلوی و کوفی دیده می شود. وجود خط پهلوی در بعضی از برج های ایران، دلیل روشنی است بر تداوم فرهنگ باستانی مردمان نقاط شمالی ایران که هنوز همگی فرهنگ قوم مهاجر را پذیرا نشده و برای نمایاندن شاخص های فرهنگی خود کوشش داشته و بدین ترتیب استقلال فرهنگی خویش را تا اندازه ای حفظ می کرده اند. مخروط برج را برخی تقلیدی از برج قابوس دانسته اند. با این تفاوت که گنبد برج رادکان، دارای دو پوشش و به شکل مخروط بلند که جلب توجه می نماید. اما آجر های آن از جهت پختگی و رنگ شبیه آجرهای به کار رفته در برج قابوس است. تفاوت دیگر آن با قابوس در جای روزنه است که در برج قابوس این روزنه در بدنه مخروط قرار دارد در حالی که در برج رادکان در بدنه مدور برج دیده می شود، به لحاظ گچ بری نیز بر گنبد قابوس برتری دارد. برج رادکان، همانند بسیاری از اماکن تاریخی دیگر، از حفاری های غیر مجاز افراد سودجو بی نصیب نمانده است، در سال ۱۳۳۵ خورشیدی داخل آن را حفاری کردند و به استخوان های یک انسان بلند قامتی برخوردند. برای حفاظت برج در سال ۱۳۵۰ خورشیدی در روستای رادکان، انجمنی به نام حفاظت آثار باستانی تشکیل شد. این برج به شماره ثبت ۱۴۵ آثار ملی ایران به ثبت رسید. (قائمی، رمضانعلی، ۱۳۷۹)

نتیجه گیری

استان گلستان به عنوان بخشی از سرزمین پهناور ایران زمین به لحاظ تاریخی، دارای سابقه ای درخشان و از نظر دارا بودن عرصه های تاریخی و یادمانی بسیار غنی است. تاریخ بسیار کهن استان گلستان و قرار گرفتن در مسیر راه ارتباطی بین شرق و غرب باعث گردیده تا به عنوان یکی از کانون های مهم تاریخی کشور ایران مطرح باشد. این استان، بدلیل موقعیت ویژه جغرافیایی، جدا از جذابیت های طبیعی دارای پتانسیل بالایی از نظر جاذبه های تاریخی و یادمانی است. به گونه ای که انواع تپه ها، قلعه ها، مساجد کهن، مدارس دینی، برج ها، شهرها و روستاهای قدیمی، عمارات، پل ها، معابر و گذرگاه های تاریخی، دیوار دفاعی و ... را می توان در پهنه جغرافیایی آن ملاحظه نمود. توان فراغتی بسیار مطلوب استان و جذابیت این آثار موجب شده که هر ساله هزاران نفر (براساس آمار ارائه شده از سوی مسئولین سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان در شش ماه اول سال ۱۳۸۸ حدود ۵۷۰ هزار نفر بویژه در ایام تعطیلات نوروز تابستان از بناهای تاریخی و یادمانی استان بازدید نموده اند) از مردم ایران و جهان در فصول مختلف و در مناسبت های خاص (ملی و مذهبی) از این اماکن بازدید نمایند و زمینه کسب درآمد و ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری را برای مردم استان فراهم نمایند. با توجه به ظرفیت گسترده و پتانسیل فراغتی مطلوب استان در جذب توریسم داخلی و خارجی (به دلایل جذابیت های طبیعی و یادمانی تاریخی) در صورت عملیاتی شدن راهکارهای پیشنهادی ذیل امکان تحقق جذب توریسم در سطح وسیع، توسعه و شکوفایی اقتصادی استان و در نهایت توسعه اقتصادی و اجتماعی برای استان فراهم می گردد.

- راهکارهای پیشنهادی

۱- توسعه زیرساخت ها

۲- بسط و گسترش شبکه های ارتباطی

۳- آموزش عمومی مردم استان با هدف گسترش فرهنگ پذیرش و قبول توریست ها در

جهت برقراری رابطه صمیمانه و دوستانه با توریست ها

۴- توسعه مناسب اماکن اقامتی، پذیرایی و تفریحی در استان (اعم از هتل ها، مهمان پذیرها،

رستوران) و ارتقای کیفی آن

۵- معرفی پتانسیل های توریستی استان از طریق شیوه های نوین تبلیغات (اینترنت، کاتالوگ،

بروشور، نقشه های توریستی)

۶- سرمایه گذاری مناسب بخش دولتی و تلاش در جهت جذب مشارکت سرمایه گذاران

بخش خصوصی

۷- ایجاد پایگاه اطلاع رسانی و بانک اطلاعات توریستی استان

۸- برگزاری همایش ها ، نمایشگاه ها ، جشنواره با هدف معرفی توانمندیهای توریستی استان

۹- نصب تابلو راهنمای توریست ها در کنار جاده های بین شهری جهت توقف توریست و

راغب نمودن آنها برای دیدن جاذبه های توریستی

۱۰- توجه ویژه به برقراری کامل امنیت جهت توریست ها

۱۱- بازسازی آثار و بناهای تاریخی و قدیمی مانند کاروانسراها و خانه های قدیمی ، عمارات

و کاخ ها با هدف بیتوته توریست ها در این مکان ها

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

- آموزش و پرورش، جغرافیای استان گلستان، شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران، ۱۳۷۹
- رضوانی، علی اصغر، جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانش گاه پیام نور، ۱۳۷۴
- سازمان ایرانگردی و جهانگردی، گلستان در یک نگاه، انتشارات نگارگستر ۱۳۷۸
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی، گزارش اقتصادی و اجتماعی استان گلستان، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶
- سازمان برنامه و بودجه، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان های استان، ۱۳۸۵
- قائمی، رمضانعلی، جاذبه های جهان گردی استان گلستان، نگارگستر، سال ۱۳۷۹
- مداح، سید محمد کاظم، تورنگ تپه، فرهنگ خانه، ۱۳۷۲
- مدیریت میراث فرهنگی استان گلستان، فهرست یادمان های تاریخی، فرهنگی و مذهبی استان، ۱۳۸۰
- مدیریت میراث فرهنگی استان گلستان، معرفی اجمالی یادمان های تاریخی استان، ۱۳۷۹
- مشکوتی، نصرت الله، جرجان و گنبد کاووس، هنر و مردم، ۱۳۴۵
- معطوفی، اسدالله، استرآباد و گرگان در بستر تاریخ ایران، انتشارات درخشش، ۱۳۷۴
- مهندسین مشاورهامون یک، برنامه ریزی توسعه و آمایش استان گلستان، سازمان مدیریت برنامه ریزی استان گلستان سال ۱۳۸۲

